

دانشکده حقوق

پیان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته حقوق مالکیت فکری

حمایت از دانش سنتی در حقوق مالکیت فکری

استاد راهنما

جناب آقای دکتر میرقاسم جعفرزاده

استاد مشاور

جناب آقای دکتر عبد الرسول قدک

استاد داور

۱۳۸۸/۱۰/۲۰

جناب آقای دکتر هادی وحید

دانشجو

د. سید اقبالی

سعيد اقبالی

مهرماه ۱۳۸۸

۱۲۸۹۲۴

سیاس و قدردانی:

سیاس و قدردانی شایسته اساتید عزیز و بزرگواری است که با صبر و شکیبایی به عنوان استاد راهنما و استاد داور، من را در بررسی و انتخاب منابع مناسب و نحوه نگارش پایان نامه یاری نمودند، استادان گرامی جناب آقای دکتر میر قاسم جعفرزاده و جناب آقای دکتر عبدالرسول قدک.

با آرزوی سعادت روزافزون برای ایشان.

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم که در طی سالیان مشوق من در پیمودن راه تحصیل بودند و همسر عزیزم که مشوق من در تحقیق و نگارش پایان نامه بود،

با امید سعادت و پیروزی برای ایران عزیز و فرزندان خیرخواه آن.

چکیده

اهمیت فوق العاده دانش سنتی به عنوان زیر بنای دانش امروزی در همه زمینه ها ما را بر آن می دارد که هدف اولیه این تحقیق را بررسی شیوه ها و ابزارهای موجود حقوق مالکیت فکری در حمایت از دانش سنتی قرار دهیم، دانش سنتی مفهومی عام تر از مقوله فولکور (فرهنگ عامه) تلقی می شود و به دلیل ویژگیهای خاص آن نتیجه این تحقیق قابل استفاده در حمایت از فولکور نیز هست. در ابتدا به بررسی شناخت موضوع حمایت و اهمیت فرهنگی و اقتصادی آن و تبیین وجوه تمایز مفهوم دانش سنتی با مفاهیم مشابه همچون میراث، دانش بومی و نموده های فولکور و توجیه حمایت از دانش سنتی می پردازیم و سپس با بررسی نظامهای موجود حقوق مالکیت فکری همچون مالکیت صنعتی و مالکیت ادبی و هنری استدلال می شود که نظام های موجود حقوق مالکیت فکری به تنهایی برای حمایت کارآمد از دانش سنتی کافی نبوده و در نتیجه ایجاد یک نظام خاص حمایتی برگرفته شده از مؤلفه های مثبت نظام های موجود در حمایت از دانش سنتی به نحوی که مؤلفه های جدید موثر در حمایت قانونی از دانش سنتی بدون اینکه به جریان آزاد مبادلات علمی و فرهنگی و اقتصادی خللی وارد نماید و پیشنهاد می گردد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۱۰	بخش اول: موضوع شناسی
۱۱	فصل اول: شناخت موضوع حمایت (مفهوم شناسی)
۱۲	گفتار اول: دانش سنتی
۱۶	گفتار دوم: فولکلور.....
۱۶	بند اول- واژه شناسی.....
۱۷	بند دوم- مفهوم فولکلور.....
۲۳	بند سوم- نموده‌های فولکلور.....
۲۴	بند چهارم - فولکلور و دانش سنتی.....
۲۷	گفتار سوم: دانش سنتی و دانش بومی.....
۲۸	گفتار چهارم: دانش سنتی و میراث.....
۲۹	فصل دوم: تبار شناسی (سیر تاریخی حمایت)
۲۹	گفتار اول: حقوق ایران.....
۳۲	گفتار دوم: حقوق بین المللی.....
۳۴	بند اول: کنوانسیون برن برای حمایت از حقوق مالکیت ادبی هنری.....
۳۶	بند دوم: قانون مدل تونس راجع به حقوق ادبی و هنری برای کشورهای در حال توسعه.....
۳۷	بند سوم: موافقتنامه آفریقائی مالکیت فکری.....
۳۸	بند چهارم: کشورهای عضو اتحادیه اروپا.....

بند پنجم: مقررات مدل یونسکو- وایپو ۱۹۸۲.....	۳۹
بند ششم: نشست جهانی در حمایت از فولکلور (یوکت ۱۹۹۵).....	۴۰
بندهفتم: کمیته بین الدولی مربوط به مالکیت فکری و منابع ژنتیکی، دانش سنتی و فولکلور.....	۴۲
فصل سوم: توجیه ضرورت حمایت از دانش سنتی.....	۴۴
گفتار اول: دانش سنتی و هویت فرهنگی جامعه.....	۴۴
بند اول: رابطه دانش سنتی و فرهنگ.....	۴۴
۱: واژه فرهنگ.....	۴۵
۲: تعریف فرهنگ.....	۴۶
بند دوم: پیدایی دانش سنتی در طول زمان به مثابه فرایند فرهنگی.....	۴۹
بند سوم: بعد اجتماعی ، فرهنگی دانش سنتی.....	۵۱
گفتار دوم: ارزش اقتصادی و تجاری دانش سنتی.....	۵۳
بند اول: ویژگیهای اقتصادی دانش سنتی.....	۵۴
بند دوم : رابطه دانش سنتی و صنعت گردشگری.....	۵۵
بخش دوم : راهکارهای حمایت از دانش سنتی.....	۵۹
فصل اول: مالکیت ادبی هنری.....	۶۳
گفتار اول : حق مؤلف.....	۶۳
گفتار دوم: موانع حمایت از دانش سنتی تحت نظام حق مؤلف.....	۷۰
بند اول: طول دوره حمایت.....	۷۰
بند دوم: شرط اصالت.....	۷۳
بند سوم: شرط تثبیت.....	۷۹
بند چهارم: حقوق جمعی.....	۸۳
فصل دوم: مالکیت صنعتی و تجاری.....	۹۲
گفتار اول: طرح های صنعتی.....	۹۳
بند اول: تعریف، مبانی حمایت و حقوق دارنده طرح.....	۹۵
بند دوم: شرایط ماهوی اعطای حمایت به طرح صنعتی.....	۹۸
بند سوم: رابطه حق مولف و طرح های صنعتی.....	۹۹
بند چهارم: طرح های صنعتی و حمایت از دانش سنتی.....	۱۰۱
گفتار دوم: حقوق علائم تجاری.....	۱۰۳

۱۰۸.....	بند اول: حمایت ایجابی.....
۱۰۹.....	۱: علائم جمعی.....
۱۱۱.....	۲: علائم تصدیقی.....
۱۱۳.....	بند دوم: حمایت سلبی.....
۱۴۵.....	بند سوم: حمایت از نامها و نامگذاریهای سنتی در عرصه بین المللی (کنوانسیون پاریس).....
۱۱۶.....	۱- ماده ۶ خامس (شرط حمایت مشابه).....
۱۱۷.....	۲- ممنوعیتهای راجع به علائم رسمی، علائم سازمانهای بین المللی.....
۱۱۹.....	گفتار سوم: حمایت در برابر رقابت مکارانه.....
۱۱۹.....	بند اول: شناخت ابزار حمایت و مبانی حمایت.....
۱۲۲.....	بند دوم: رقابت مکارانه و حمایت از نموده‌های فولکلور.....
۱۲۲.....	۱: حمایت از شهرت تجاری.....
۱۲۳.....	۲: حمایت در برابر افشای اطلاعات محرمانه.....
۱۲۵.....	بند سوم: مشکلات نظام رقابت مکارانه در حمایت از دانش سنتی.....
۱۲۷.....	فصل سوم: حمایت از دانش سنتی تحت نظام خاص (sui Generis).....
۱۲۸.....	گفتار اول: مفهوم و جایگاه نظام خاص.....
۱۲۸.....	بند اول: مفهوم نظام خاص.....
۱۳۰.....	بند دوم: نظام خاص در نظام مالکیت فکری.....
۱۳۱.....	بند سوم: اهداف نظام خاص.....
۱۳۲.....	گفتار دوم: ویژگیهای نظام خاص.....
۱۳۴.....	بند اول: موضوع مورد حمایت.....
۱۳۵.....	بند دوم: معیارهای حمایت.....
۱۳۵.....	بند سوم: صاحب حق.....
۱۴۴.....	بند چهارم: حقوق مورد حمایت.....
۱۵۰.....	بند پنجم: تحصیل حقوق.....
۱۵۲.....	بند ششم: مدیریت و اجرای حقوق.....
۱۵۳.....	بند هفتم: دوره زمانی حمایت.....
۱۵۶.....	نتیجه و پیشنهاد.....
۱۶۱.....	کتابنامه.....

پیوستها..... ۱۷۹

چکیده انگلیسی.....

ایران سرزمینی تاریخی با پیشینه ای مملو از افسانه ها و داستان های تاریخی، فرهنگ و تمدنی سرشار و غنی و مردمانی هنرمند و هنرپرور است، تاجاییکه رد پای دانش ایرانیان را در گامهای اولیه دانش جهانی به راحتی می توان یافت. مظاهر فرهنگ و تمدن دیرین این سرزمین که از دیرباز مورد ستایش همه اقوام و ملل بوده و تحسین همگان را برانگیخته بسیار است، دستاوردهای پزشکی و هنرهای همچون صنایع دستی، فرش و ادبیات و شعر از این جمله اند. هر نمود از دانش سنتی و فولکور حکایتی است از تاریخ و پیشینه یک ملت و مظهری است از آداب و رسوم و عقاید و باورهای اجتماعی خاص. به دیگر بیان بسیاری از افسانه ها و باورها و اعتقادات و در حقیقت بخش عمده ای از فرهنگ هر قوم در دستاوردهای سنتی، هنری آن قوم جلوه گر میشود. ارتباط تنگاتنگ دانش سنتی با فرهنگ و تمدن یک جامعه، پیوندی نمادین میان دانش سنتی، فرهنگ عامه و جماعت و گروههای خالق آن ایجاد می کند، گروهها و جماعاتی که در خلال اعصار و در گذر زمان به خلق و حفظ هنرهای سنتی همت گماشته و در عین محافظت آن از آفات و گزند زمان، در اعتلای روز افزون آن کمر بسته اند. گروهها و جوامعی که بی هیچ چشم داشتی به هنر به مثابه بخشی از زندگی نگریسته و کمتر دید اقتصادی داشته اند. در واقع دلیل اصلی ارزش اقتصادی و تجاری نموده های فرهنگ عامه و دانش سنتی نیز همین است، در طی سالها و ده های اخیر بسیاری از نموده های دانش سنتی در فرهنگ های مختلف جهان از سوی اشخاص حقیقی و حقوقی وارد حوزه های تجارت و صنعت شده است و مورد استفاده های گوناگون

قرارگرفته و منافع مادی بسیاری همراه داشته است. اینان همچنین توانسته اند حقوق مادی و معنوی ناشی از حمایت مالکیت فکری، تولید و فرآورده های ناشی از آن را نیز محقق کرده و به خود اختصاص دهند، درحالی که صاحبان اصلی دانش سنتی را نمی توان به آسانی مشخص کرد و در حوزه حمایت مالکیت فکری قرارگرفته اند و از مزایای ناشی از آن نیر بی بهره اند.

همانطوریکه خواهد آمد دانش سنتی و فرهنگ عامه در مقوله ای جامع تر به نام میراث قرارمی گیرند و از سوی دیگر نموده های فولکلور و دانش بومی خود زیر مجموعه دانش سنتی هستند، درحالی که رابطه ای دوطرفه بینشان وجود دارد. حمایت از دانش سنتی در حقوق مالکیت فکری به آن سبب ملموس تر است که حقوق مالکیت فکری در پی حمایت از دستاوردهای فکری است، دراینجا هدف حمایت از مالکیت فیزیکی نیست هدف پشتیبانی از فکری است که توانسته آن اثر را خلق نماید و البته در این راستا توجه به تفاوت های گسترده دانش سنتی بسیار با اهمیت است و از سوی دیگر تعیین نظام حمایتی را با مشکل مواجه می نماید.

تبیین تفاوت بین نموده های دانش سنتی که در یک شیء خاص تبلور بیرونی پیدا می کند مانند صنایع دستی با آنچه در مورد سایر نموده ها مانند رقص، آواز و... وجود دارد بسیار با اهمیت است. اما منظور از دانش سنتی چیست ؟

سالیان دراز است که حفاظت از میراث فرهنگی مورد توجه جوامع قرار گرفته است تا جایی که سازمانی تحت عنوان سازمان آموزشی ملل متحد (یونسکو)¹ برای شناسایی و مستند سازی و

¹- UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

حفاظت از میراث فرهنگی تشکیل و معاهدات متعدد بین المللی دو یا چند جانبه به امضاء رسیده است که خارج از بحث حقوق مالکیت فکری است. اما با صنعتی و تجاری شدن جهان و به وجود آمدن جنبه های جدید تجاری، حفاظت از میراث فرهنگی پاسخگوی همه نیازهای جوامع علی الخصوص جوامع سنتی نبود، چرا که حفاظت تنها به جنبه فیزیکی و شناسایی این داشته های سنتی و اصیل می پرداخت اما مانعی برای بهره برداریهای تجاری ایجاد نمیکرد و همیشه نیاز به به رسمیت شناختن حقوق جوامع دارنده این میراث و دانشها احساس میشد. پس از تشکیل سازمان مالکیت فکری¹ و به رسمیت شناخته شدن اموالی تحت عنوان اموال فکری و معنوی و حقوقی تحت عنوان حقوق معنوی که هدفش حمایت از حاصل تلاش فکر و خلاقیت و معنویت موجود در مادیت آثار بود، به سبب اشتراک بار معنوی به رسمیت شناخته شده در حقوق مالکیت فکری که در واقع می پذیرفت که در هر پدیده ادبی هنری، صنعتی، تجاری به نحوی هویت پدیدآورنده مستتر است و باید حمایت شود و به جهت وجود بلاشک شخصیت معنوی در محصولات ملموس و غیر ملموس سنتی و فرهنگی که نظام مالکیت فکری نظامی شایسته برای حمایت داشته های سنتی جوامع سنتی و بومی پذیرفته شد تا جایی که این وحدت و اشتراک باعث نزدیکی و همکاری دو سازمان وایپو و یونسکو و انعقاد توافقنامه های متعددی در این زمینه بین این دو سازمان و برگزاری مجامع مشترکی شده است.

¹- World Intellectual Property Organization.(WIPO)

در ابتدا بیشترین نظر و نگرش به سوی داشته های ادبی و هنری جوامع سنتی مانند شعر ها ، مثل ها ، رقص ها ، لالایی ها بود که بیشتر جنبه فرهنگی داشت تا فنی به همین جهت بیشتر از واژه فولکلور استفاده شد و در واقع اقداماتی که انجام شد در راستای حمایت از فولکلور بود.

واژه فولکلور معرف دانشی بود که هدف آن مطالعه مردم از جهت فرهنگی و بررسی شیوه زندگی ، آداب و رسوم و باورهای جوامع مردمی است. کم کم این واژه جانشین موضوع خود میشود به همین جهت هم به عنوان مثال در کشور ما به عنوان یک اصطلاح ترجمه شده و فرهنگ عامه خوانده شده است .

از آنجا که حمایت از فرهنگ عامه به عنوان داشته های ادبی و هنری جوامع سنتی، ملموس تر بود تحت عنوان حمایت از فولکلور جنبش هایی صورت گرفت و با ورود این واژه به کشورهای مختلف یک مفهوم اعتباری پیدا کرد به نحوی که برداشتهای متعددی از فولکلور شد.

با گذشت زمان گونه های جدیدی از دارائیهای معنوی جوامع سنتی پا به عرصه وجود گذاشت و به رسمیت شناخته شد، به همین جهت به نظر میرسید دیگر واژه فولکلور پاسخگوی همه نیازها نباشد و فولکلور جنبه های علمی و فنی داشته های مردمان سنتی را در بر نمیگرفت. این مهم باعث شد که در مدت زمانی اندک واژه فولکلور در کنار دانش سنتی به کار رود که منظور از دانش سنتی ، داشته های علمی و فنی جوامع سنتی بود که در طول زمان در جوامع سنتی به وجود آمده بود مانند دانش های خاص تولید انواع صنایع دستی ، طب سنتی ، گیاهان دارویی و ...

که در واقع جنبه فرهنگی و هنری ضعیفتری داشت و بیشتر جنبه علمی و فنی در آنها ظهور پیدا

میکرد. کم کم واژه فولکلور جای خود را به یک واژه عام تر میدهد که در ذیل آن عنوان بتوان همه داشته های جوامع سنتی را مد نظر قرار داد و حمایت کرد.

واژه حمایت با حفاظت که وظیفه تخصصی یونسکو است تفاوت دارد ، حمایت به معنای ۱- ممانعت افراد خارج از جامعه یا افراد خود جامعه سنتی از بهره برداری تجاری و اقتصادی از دانش سنتی بدون در نظر گرفتن حقوق آن جامعه و ۲- ایجاد شرایطی که جوامع سنتی بتوانند از داشته های سنتی خود بهره برداری صحیح را داشته باشند و اگر نفع اقتصادی وجود دارد ، خود جوامع نیز بی نصیب از آن نباشند. فرهنگ و سنت جزئی از شخصیت و هویت مردمان یک جامعه است و سوء استفاده از آن و خدشه دار کردن این شخصیت و هویت امری است که مورد قبول جوامع نخواهد بود .

هدف از این پژوهش نیز ضمن به رسمیت شناختن دانش سنتی به عنوان زیر مجموعه ای از مالکیت فکری با ویژگیهای خاص ، بررسی راهکارهایی است که بتوان بهترین حمایت حقوقی را در نظام مالکیت فکری برای آن در نظر گرفت به نحوی که اولاً همه مؤلفه های مثبت نظامهای موجود حقوق مالکیت فکری از جمله مالکیت ادبی و هنری و مالکیت صنعتی که قابلیت استفاده برای حمایت از دانش سنتی را دارند مورد توجه قرار گیرد، در ثانی راهکارهایی پیشنهاد کند که حمایت و مقررات حمایتی با خصوصیات ویژه دانش سنتی مطابقت کند. بنا بر این هدف پژوهش رسیدن به کلیات و ویژگیهای یک نظام مطلوب برای حمایت از دانش سنتی از طریق بررسی کاستی ها و

معایب نظام‌های موجود حقوق مالکیت فکری در حمایت از دانش سنتی است. پیرامون حمایت از

دانش سنتی در حقوق مالکیت فکری چند پرسش عمده مطرح میشود:

۱- آیا حمایت از دانش سنتی در قالب دو نظام حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مالکیت

صنعتی امکان پذیر است و آیا این دو نظام حمایتی توانایی و قابلیت حمایت صحیح و همه جانبه از

دانش سنتی را به نحوی که به حقوق سایر جوامع نیز آسیبی نرسانند، دارند؟ و اگر کاستی و مانعی

وجود دارد این کاستیها و موانع چیست؟

۲- آیا این امکان وجود دارد که یک نظام حمایتی خاص در راستای نظام‌های حمایتی حقوق

مالکیت فکری پیش بینی کرد که به طور نسبی پاسخگوی تقابل نیازهای جوامع سنتی و سایر

افراد جامعه بشری باشد؟ و ویژه گیهای این نظام چیست؟

۳- در سطح داخلی و بین المللی چه اقداماتی انجام شده و در ایران چه کاستیهایی برای حمایت

وجود دارد؟

به نظر میرسد به دلیل وجود ویژگیهای خاص در انواع مختلف نموده‌های دانش سنتی نظام‌های

موجود مالکیت فکری پاسخگوی همه نیازها و چالشهای دانش سنتی نیستند. به عنوان مثال جزء

بلاشک نظام‌های فعلی مالکیت فکری محدودیت زمانی حمایت است، حال آنکه اساسا تطبیق

چنین شرطی در خصوص دانش سنتی که از سویی زمان پدیدار شدن آن مشخص و قابل تعیین

نیست و از سوی دیگر به دلیل گذشت مدت زمان طولانی از پدیدار شدن آن از حوزه حمایت

خارج است پس باید به دنبال یک نظام خاص حمایتی مطابق خصوصیات دانش سنتی باشیم.

از نظر فعالیتهای انجام شده ، در سطح داخلی گرچه منابعی که به بررسی دانش سنتی و شاید حفاظت و نه حمایت حمایت از آن پرداخته اند رو به افزایش است، لکن بررسی حمایت حقوقی از دانش سنتی بسیار محدود است. بارزترین فعالیتهایی که به طور تخصصی انجام شده پایان نامه های دانشجویی است. از جمله آن پایان نامه ایست که اخیرا در دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی در خصوص حمایت از فولکلور به طور موازی با این پایان نامه تدوین و در تابستان ۱۳۸۷ دفاع شده است ، که علی رغم پذیرش ایرادات نظام حقوق مالکیت ادبی و هنری، این نظام را برای حمایت از فولکلور برمیگزینند، در حالی که نویسنده واژه فولکلور را به عنوان واژه ای عام پذیرفته و آن را محدود به آثار ادبی و هنری سنتی نمی داند، که اگر اینگونه نیز بود به نظر ما مالکیت ادبی و هنری قابلیت حمایت از داشته های فرهنگی ، ادبی و هنری جوامع سنتی را ندارد.

گرچه سابقه بررسی حمایت فولکلور و دانش سنتی در حقوق بین الملل بیشتر است اما این تلاش و بررسی هنوز منتهی به پذیرش یک موافقت نامه بین المللی به نحوی که دانش سنتی را مور حمایت قرار دهد نشده است. به دلیل نوپا بودن دانش سنتی و حمایت از آن مقالات و کتب مفصل و مشروحاتی از آن وجود ندارد و هنوز جایگاه دقیق دانش سنتی و حتی فولکلور در حقوق مالکیت فکری شناخته نشده است . عمده تلاشها فعالیتهای مشترک وایپو و یونسکو است که به صورت مقررات نمونه برای کشورهای در حال توسعه و توصیه نامه هایی توسط این سازمانها ارائه شده است.

بخش اعظم ناکارآمدی نظام های موجود حقوق مالکیت فکری همچون حق مؤلف و مالکیت صنعتی در حمایت از دانش سنتی از تفاوت مفهوم مالکیت در این نظام ها و آنچه که مردمان و گروههای بومی و سنتی در نظر دارند ناشی می شود، به عبارت دیگر شکی نیست که مستحق ترین و سزاوارترین افراد در بهره برداری از منافع حاصل از دانش سنتی مردمان بومی و سنتی اند در حالیکه قالبهای موجود حقوق مالکیت فکری با تمرکز بر مالکیت فردی و نه جمعی پاسخگوی نیازهای جوامع سنتی نیستند و در واقع نظر به اهمیت تخصیص منافع حاصل از حمایت به صاحبان اصلی این نموده های سنتی، یعنی جوامع و گروهها و هنرمندان بومی و سنتی، مبانی استدلال در این پایان نامه بر این هدف استوار است که حمایت به گونه ای باشد تا از سوی دانش سنتی اقوام مورد تعرض و تعدی قرار نگرفته و سود حاصل از بهره برداری مادی و معنوی به آن جوامع برگردد و از سوی دیگر این حمایت مانعی برای جریان طبیعی دانش نباشد.

بنابراین به عنوان فرضیه های تحقیق در پاسخ سوالهای اصلی پژوهش باید گفت ۱- حمایت از دانش سنتی در قالب دو نظام مالکیت ادبی و هنری و مالکیت صنعتی گرچه به طور کلی ناممکن نیست اما تضمین کننده حمایتی کامل و مطلوب نخواهد بود و ۲- گذشته از اینکه منعی برای ایجاد یک نظام خاص حمایتی در قالب حقوق مالکیت های فکری برای حمایت از دانش سنتی وجود ندارد، حتی میتوان گفت لزوم تاسیس یک نظام خاص حمایتی (sai Generis) به نحوی که در این نظام، ویژگیهای خاص دانش سنتی دیده شود اجتناب ناپذیر است.

لازم به ذکر است که روش تحقیق در این پایان نامه همانند غالب پژوهشهای حقوقی روش کتابخانه‌ای، اسنادی بوده و لذا در این خصوص هیچ مطالعه میدانی، آماری انجام نشده است و بیشتر به توصیف، تحلیل و نقد ادبیات علمی و دیدگاهها پرداخته شده است. همچنین با توجه به روند روبه رشد جهانی شدن و با توجه به دور نمای عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی و حفظ منافع ایران در بازار جهانی و همچنین توجه به ابعاد بین‌المللی و جهانی حمایت از نمود های دانش سنتی و فرهنگ عامه بنای اصلی پروژه حاضر را علاوه بر مقررات نمونه تنظیم شده توسط سازمانهای بین‌المللی مرتبط، اسناد، موافقت نامه‌ها و قوانین بین‌المللی مالکیت فکری تشکیل می‌دهد. در پایان نامه بیشترین تاکید بر نظام خاص حمایتی و ویژگیهای این نظام خواهد بود و رسیدن به این نظام و ویژگیهای آن مبنای تقسیم قرار گرفته است، لذا در بخش نخست ابتدا به تبیین و شناخت دانش سنتی و رابطه آن با مفاهیم میراث، دانش بومی و فولکلور، لزوم حمایت از دانش سنتی و سابقه تاریخی حمایت از دانش سنتی و همچنین تعیین جایگاه آن در حقوق مالکیت فکری خواهیم پرداخت و طرق عملی حمایت از دانش سنتی در قالبهای موجود حقوق مالکیت فکری و نواقص حمایت در قالبهای سنتی مالکیت فکری، نظام خاص و ویژگیهای آن در بخش دوم بررسی خواهد شد.

بخش اول

موضوع شناسی

بررسی طرق حمایت از دانش سنتی از منظر حقوق مالکیت فکری در وهله نخست مبتنی بر شناخت دانش سنتی به عنوان موضوع حمایت و تبیین جایگاه فرهنگی و اقتصادی آن است. چرا که تنها با شناخت دقیق دانش سنتی به عنوان بخشی از نموده‌های فرهنگ سنتی و درک اهمیت فرهنگی و اقتصادی آن است که میتوان توجیهی مناسب در راستای حمایت تدارک دید. لذا پس از دریافت شناختی کامل از دانش سنتی و ارتباط آن با واژه‌های مشابه (فصل اول)، به بررسی سیر تاریخی حمایت از دانش سنتی در حقوق داخلی و بین‌المللی خواهیم پرداخت و در نهایت در فصل پایانی این بخش ضرورت حمایت از دانش سنتی، توجیهات و اثرات عملی حمایت بررسی خواهد شد، تا با شناخت کامل موضوع تحقیق و لزوم حمایت از آن در بخش دوم راهکارهای حمایتی مورد بررسی قرار گیرد.

فصل اول: شناخت موضوع حمایت (مفهوم شناسی)

در این فصل سعی میشود به بررسی تعاریف ارائه شده از دانش سنتی و شناخت موضوعاتی که تحت این عنوان بایستی مورد حمایت قرارگیرند پرداخته شود، چرا که تنها با درکی صحیح از موضوع تحقیق و دامنه شمول آن و ارتباط آن با واژه‌های مشابه می‌توان شیوه‌های گوناگون حمایتی را به گونه‌ای معنی‌دار مورد نقد و بررسی قرار داد. لازم به ذکر است که بررسی این موضوعات و توجیهات حمایتی تا حدّ زیادی به درک اهمیت اقتصادی و فرهنگی دانش سنتی وابسته است. گذشته از اهمیت تجاری و اقتصادی، که خود تا حدّ زیادی از توانایی عناصر دانش سنتی در انتقال و یادآوری پیوند موجود میان این دانش و جماعت و گروه خالق آن نشأت می‌گیرد، باید گفت که دانش سنتی در حفظ «یکپارچگی فرهنگی»¹ گروهها و جماعات خالق آن نقش مهمی ایفاء می‌کند. گروهها و جماعاتی که جهت حفظ هویت متمایز خود به دانش سنتی که به گونه‌ای میراث فرهنگی و بومی آنها تلقی می‌شود، متکی هستند. از این رو در راستای پرداختن به اینگونه توجیهات فرهنگی شناخت مفهوم فرهنگ و بالاحص فرهنگ بومی لازم می‌نماید.

¹ - Cultural Integrity.

گفتار اول : دانش سنتی

هنگام بررسی طرق و شیوه‌های حمایتی و یا به عبارت بهتر رژیم‌های حمایتی، ارائه تعریفی دقیق از موضوع حمایت بسیار مهم تلقی می‌گردد. البته تا حدی که آن تعریف، ماهیت، طبیعت و همچنین ویژگیها و خصوصیات موضوع مورد حمایت را به روشنی بیان کرده و در نهایت چشم-داشتهای منتفعین موضوع مورد حمایت از سیستم حمایتی را برجسته سازد. عناوین متنوع و گوناگونی که تحت شمول، دانش سنتی قرار می‌گیرند و همچنین خصوصیات و ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی آنها، ارائه تعریفی جامع و مانع از دانش سنتی را با مشکل مواجه می‌سازد. به عبارت بهتر این واژه برای اشاره به دسته و سلسله گسترده‌ای مورد استفاده قرار گرفته است و شاید به همین دلیل باشد که هیچ تعریف پذیرفته شده‌ای در سطح جهان برای دانش سنتی وجود ندارد.

تنوع گسترده تعاریف و طبیعت پویای دانش سنتی مانع از آن می‌شود تا بتوان تعریف واحد و مشخصی از آن ارائه نمود. گرچه ارائه تعریف واحد و محدود کردن حوزه دانش سنتی برای حمایت از آن ضروری نیست، لکن در فهم موضوع و شناخت مصادیق بسیار موثر خواهد بود. در ادامه چند مورد از تعاریف ارائه شده ذکر و بررسی خواهند شد و سپس سعی خواهیم نمود تعریفی صحیح تبیین یا انتخاب نماییم.

از واژه دانش سنتی برای اشاره به آثار ادبی، علمی و هنری منبعت از سنت یا قائم بر اصول سنتی علمی، ادبی و هنری از قبیل: اجرای نمایش، اختراعات، کشف‌های علمی، طراحی، علائم و نشانه‌ها و سمبل‌ها، اطلاعات منتشر نشده و دیگر اختراعات و ابداعاتی که حاصل فعالیت فکری در صنعت، علم، ادبیات و هنر هستند استفاده میشود. منظور از بعد سنتی این مفهوم، دانشی است که از نسلی به نسل دیگر انتقال یافته است و عموماً آن را متعلق به سرزمین و یا مردمی خاص می‌دانند و به طور مستمر جهت پاسخگویی به محیط در حال تغییر، تحول و تکامل است.